Erref. kodea: LAF-321-150

Izenburua: Jean Hiriart-Urrutik (1859-1915)

Eskualdun Ona aldizkarian argitaratzeko jasotako lanak, Piarres Lafittek 1929an eskuratuak

ETXEBERRI, LOUIS

1

Paris, le 22 Xbre 1903

1

Cher et vénéré ami,

Je suis tombé de mon haut en recevant ce matin une dépêche datée de Bayonne 10h15 et ainsi conçue : " Comité constitué nouveau journal paraîtra premier janvier dernier Eskualduna paraîtra jeudi matin à cause Noël = Darcangues. " Une heure après une bonne lettre est venue atténuer ce que cette annonce brutale avait eu d'insolite et de blessant ; mais elle a laissé subsister les deux points d'interrogation suivants : 1° qui a décrété que le dernier n° d'Eskualduna paraîtrait jeudi ; 2° sur quel terrain le nouveau journal s'est-il placé, à quel personnel fera-t-il appel ? et notamment quid de Pochelon et de Lamaignère, tous deux si méritants ?

J'ai tenté vainement de voir dans la journée Renaud d'Elissagaray (de qui je n'ai rien su depuis l'annonce de sa détermination). J'ai peine à croire qu'il ait été mis au courant de la destruction d'Eskualduna (quant

à moi, je ne lui en ai rien écrit encore) et surtout de sa destruction brusque en 48 heures. Alors que va-t-il arriver? Vos articles basques annonceront sans doute cette disparition alors que le sien contiendra peut-être une suite au prochain No. Et c'est par vos articles qu'il apprendra que le journal a pondu son dernier No. Est-ce admissible?

Pourquoi donc tant se presser? Pourquoi ne pas accorder à Esk. un No. de plus, celui du 31 décembre (le journal devant paraître un jour plus tôt cette semaine-là aussi)? On pourrait combiner convenablement ce dernier No. et faire en sorte que la correction qui a présidé à l'apparition du premier No. préside encore à la disparition du journal?

Ce n'est pas, croyez-le bien, pour y prendre moi-même la parole. Je sais trop avec quel soin, dans toutes les occasions un peu solennelles de ma direction, vous m'avez fermé la bouche. Je n'ai pas à prendre congé d'une direction que je n'exerce plus ni de lecteurs avec lesquels je ne suis plus en contact ni de collaborateurs qui ont dit, ouf! depuis 2 ans, à mon départ. Mais vraiment le journal, par une plume quelconque, après une existence de 16 ans, a le droit d'expliquer pourquoi il s'arrête et de donner un rendez-vous éventuel à ses amis et à ses ennemis dans l'avenir.

Nicolas d'Arcangues écarté ou s'écartant, on pourrait peut-être chercher un autre directeur. On m'a suggéré l'Abbé Vincent Etcheverry. Était-ce si mal?...

Non. Nous avons appris en même temps le désistement de Nicolas d'Arcangues et la mise au monde du fameux Comité pour que nous n'ayons plus le temps de nous retourner et de donner le moindre avis.

Que feriez-vous si nous résistions et si nous maintenions Eskualduna?...

J'attends demain matin. Benaud s'il a été tenu en dehors de tout cela et s'il a souci de sa dignité, il va évidemment commencer par télégraphier à Lamaignère de ne pas accepter les articles où l'on annoncera la disparition immédiate du journal.

Toutes ces explications et récriminations n'ont qu'un objet très modeste: obtenir un répit de huit jours de la part des exécuteurs si pressés de l'Eskualduna, le temps de préparer le directeur et le gérant à cette disparition et d'y préparer aussi nos lecteurs et nos vieux amis. Est-ce trop demander? N'est-ce pas le minimum des convenances et de la courtoisie?

A la hâte votre respt dévoué

Louis Etcheverry

Vous êtes le seul homme à qui je parle à cœur ouvert. Excusez donc la liberté quelquefois un peu amère de mon langage

CONSTANTIN, Albert

2

monts du bukaera

CONSTANTIN

Tardelo Vendredi

Cher Monsieur Hiriart-Urruty,

Je crois que je vais réussir. Mon Dieu, qu'il faut prier les gens, pourtant oisifs, dont on veut tirer quelque bien !

J'ai vu, à de différents dîners :
1° l'abbé Espil, curé de Buquiagne, un très bon, jeune, instruit, vrai bascophile. Il donnera quelque chose dès Lundi ou Mardi prochain. Je vous ferai parvenir tout ce qui me parviendra. Ne criez pas trop si, les premières fois, l'écriture n'est pas assez bonne, s'il y a des fautes d'ordonnance d'ici où là. Corrigez-nous, indiquez-nous ce qu'il y

aura à modifier pour la prochaine fois. Adressez vous à moi. Si certains ont mauvais caractère je leur arrangerai cela.

En tout cas il nous faut ménager et nous attacher l'abbé Espil. Il a malheureusement une tendance à glisser vers les articles ~~art~~ agriculture. Il comprend néanmoins qu'il ne doit pas faire double emploi avec l'auteur de laboratoire. Cependant son premier essai portera sur la perte des forêts dans notre pays. Dans la suite je tâcherai de l'orienter vers des études historiques, traduction de consultations juridiques et autres choses dans ce genre (Donnez moi aussi quelques sujets) C'est un homme qui lit beaucoup, est abonné à quatorze revues, je crois, et peut faire bénéficier le lecteur d'une partie de ses lectures. Il a un basque très pur.

Il faudra absolument que son premier article passe dans le premier numéro, en deux fois, s'il est trop long.

2° J'ai vu l'abbé Armagnague, vicaire de Chéraute, qui pourrait être aussi bon que l'abbé Espil. Il n'ose pas trop refuser, mais met beaucoup de mauvaise volonté à acquiescer. Il a de l'intelligence, de la ténacité au travail et un basque assez pur. Mais il n'est pas convaincu, m'oppose une force d'inertie étonnante chez un jeune homme et une fatigue beaucoup (pour très peu de résultats) chaque fois que je le vois. Je pense néanmoins qu'il fera quelque chose, si, chaque fois, je le presse

sur un sujet que je lui donnerai. J'aurais voulu, et je veux encore, faire de lui un nouvelliste de la Basse-Saule. Le connaissez vous? Pourriez vous insister auprès de lui? Surtout soyez prenant, sans lui servir d'arguments à proprement parler, car il perdra son temps à vous répondre par d'autres arguments et par des doutes.

Sans lui notre service régulier de collaboration reste un peu maigre.

3°) J'ai vu enfin l'abbé de Meredith, hier, à Muscultzy. Il craint que vous ne veuillez du français comme souletin. Je l'ai rassuré. D'ailleurs, j'estime que, du moins pour la partie souletine, il faut un peu de français, plus ou moins régulièrement tous les Dimanches, et je lui ai proposé de faire moi même de temps à autre quelques courtes tartines.

ESKUALDUN ONA
JOURNAL BASQUE-FRANÇAIS HEBDOMADAIRE
Bureaux : Rue Gambetta, St-JEAN-DE-LUZ et 9, rue Jacques Laffitte, BAYONNE

3.2

Monsieur l'abbé Hiriart Urruty
Professeur à
Larressore
(par Halsou)

HAUTES-PYRENEES
BAGNERES
26

Pierre FOIX 3.1

Gde Séminaire 7 février 1904

Bien cher ami,

N'ayant pas le courage de m'adresser à Mr l'abbé Hiriart-Urruty avec lequel je crains fort de n'avoir pas les comptes en règle, après mes belles promesses des vacances dernières, c'est à toi que j'écris pour te dire qu'au Séminaire nous sommes enchantés de l'Eskualdun Ona. Le bon petit journal du vieux temps s'est transformé complètement et sous tous les rapports, particulièrement pour le format, (réforme que tu désirais vivement) et pour la vie qui se trouve dans les articles de fond et aussi dans les nouvelles qui sont autrement conçues qu'autrefois.

On fait appel à tout le monde pour collaborer au journal, car c'est toute une affaire que de garnir chaque semaine 4 grandes pages. Me rappelant que j'avais rédigé l'an dernier quelques contes souletins, je me décide à t'envoyer le premier : Liguitto zubia eta Lamignak. Vous en ferez ce que vous voudrez : s'il vaut la peine d'être publié vous en êtes les juges.

On te recevras en même temps que cette lettre sous une autre enveloppe. J'ai taché d'être lisible pour ne pas embarrasser les typographes. Mais si vous faites paraître ce conte, revise le pour voir si des fautes d'orthographe basque ne se seraient peut-être pas glissées par mégarde. Je ne suis pas encore trop familiarisé avec le basque que j'écris depuis fort peu de temps. J'ai laissé quelques mots français entr'autres, fundamentiak, phakatzia etc, parce que ~~j'ai~~ j'ignore les mots souletins (s'ils existent) et que je n'ai pas voulu employer le mot labourdin asentura, je crois, si ma mémoire ne me trompe pas, car je me souviens que tu m'as indiqué ce mot l'an dernier.

Je termine très cher ami en te priant de présenter mes excuses à Mr l'abbé Hiriart Urruty, et en t'assurant que je reste toujours amateur de vrai basque.

P. Foix

7 février

Conte Souletin.

Liguiko zubia eta Lamignak.

Orai diala zombait ehun ourthe, Ziberou zolan, Liguiarrak bildu ziren zubu berri eta azkar baten equiteko; ezi uhaitzak, hourte bat guerthatzen zen aldi guziez, barreiatzen eta eramaiten zeitzeien ahal bezala equiten zutien zaldain tcharrak, houraren igaraiteko. Lekhia gaichto zelakoz eta houra barna etzutien nihontik ere fundamenak azkar equiten ahal. Gogoetan ari zirelarik, alkhar ganat bildurik, zer guisaz behar zien plantatu sekulako zubu baten equiteko, guizon batek erraiten deie: « Ziek, eztuzie sekulan lan handi eta thorpe hori behar «bezala mouldaturen, ezi etzidie aski trebaturik hour lanetan. «Etsituko duzie zubia urhentu beno lehen; emaiten deiziet aholku «houn bat behatu nahi balinbaduzie. Badira Larragneko olhetan «languile famatu elibat, dakizien bezala Lamignak deitzen du«tienak. Behar dutuzie hounat jinerazi lan horen equitera; «ezpalinbadie haiek zubu hau equiten ahal, eztizu debriak ere «sekulan plantatu ahalko lekhu izigarri hountan.»

Liguiarrek, onhesten die aholku houna eta hitzian hartzen goure guizona. Behala igorten die bi lagunekin Lamignen elhestatzea haien othoizteko jin ditian zubiaren equitea, zer nahi khosterik ere.

Biharamenian goure hirou guizonak, beren bidajia eguinik, ara-utzultzen dira Liguiat hogeita hamar Lamignarekin. Populia berehala biltzen da eta jouiten languile horiekin lekhiaren ikhoustera. Liguiarrek eraiten deie berriz beren ezinbestia. Lamignen aitzindariak so bat eguin ondoan zubia plantatu behar zen lekhian, ihardesten du Liguiarrer:
«Lan urria emaiten deikuzie; halarik ere hitzamaiten deiziet
«eguinen dugula zubia harri phikatuz, bihar goizan oilarrak
«khantatu beno lehen, bena zien gaintitik behar deikuzie
«phakutako hitzaman herriko neskatilarik ederrena eta propiena.»
Galtho horrek latztu zutian Liguiarren bihotzak, Lamignek fama gaichtoa zutielakoz Kartielian, bena besterik ezin eguinez onhartu zien kondizione garratz houa.
Lamignak, ukhen ondoan segurtantcha ardietsiren ziela phakutako neskatila ederra, hasten dira berehala lanian. Batek ekharten dutie Atheiko harroguietarik harri phikatiak; bestek hourrian sarthurik zubiaren pilarriak eguiten. Liguiarrek atseguinekin ikhousten die, amets batetan bezala, lana aitzinatzen; bena hetarik bata beguia ulhunik dago. Orok dakigun bezala neskatila ejerrek arakasta badie; eta mithiko tristaturik zagon houa zen Liguiko neskatilaren khorteliara. Ikhousten du lana urhenturik izanen dela goiz ozkorria agertu beno lehen eta oilarrak bere khantia eguin gabe; eztu nihoulaz ere sinhetsi nahi Lamignek eramanen deiela emazte gueia.

Mina bihotzian, izerdi hotz batek harturik zagolarik, jiten zaio gogoeta phentsamentu bat eta nihouri ere deus erran gabe joaiten da lankhiatik. Ordukoz baziren goizeko hirou orenak eta Lamignak ari ziren lehia handi batetan lanaren urhentu nahiz thenoreko. Houre mithiko gaztia huillantzen da herotsik eguin gabe oilantegui batetarik, emeki zabaltzen bortha eta bere eskiez eguiten bizpahirou zafla, oilarrak khantatu beno lehen hegal kolpe emaiten tianak bezala. Oilarra lotsaturik loak trompatu ziala, eta berantu ziala buria hegalaren petik elkhitzen du eta jauzi bat eguiten dialarik, hain sarri khantatzen: Kukuruku, Kukuruku.

Ordu zen; ~~ezi Lamignek~~ ezi Lamignek ekharten zien azken harria zubiaren urhentzeko, bena oilarraren khantia entzun ondoan ourthoukiten die uhaitzian behera oihu eguiten dielarik: „Maradikaturik izan bedi thenoria gabe khantatu dian oilarra.". Eta ezkapatzen dira Liguitik herots handi bateki, ~~eta~~ neskatila ederra gabe.

Gueroztik, zaharrek erraiten die, nihourk eztila lekhu huts hartan ukhuarazi ahal izan ez harri Lamignek ourthou-kia, ez besterik.

FISCHER, E.

4

E. FISCHER
NOTAIRE
CAMBO
PASSES ET PYRÉNÉES

Cambon, Urtharrilaren 18an 1900an

Yauna,

Doy-doya errezibitu dut Escualdun gazetaren almanala; achalean, merezi ez duan hitz batekin eta barnean bertze luma lerro batekin.

Nola ez beitut ene igortzale maytagaria ezagutzen zuri esker egiten deratzut bihotz guziz.

Berehala, bazcal ondoco lan arte descantzuan, iracurtu dut liburutto hura eta ez dut laudorioric beizic egiteco haïn Escuara garbia eta solas onac athera dituenari.

Dio gure izcribatzaileac abereac merke direla ogia ere merke eta nehorc gutic eman ahalco duela sosic bazterrerat.

Nic diot aberen eta ogiaren gora-beherec guti phisu dutela asko etchetan eta gure labori gaizoec badutela bacotchac berac eginicalo bertze urkha bilhurric.

Zure adiskide eta zerbitzari.

[signature]

UZTARIZTAR BAT

Bersu berriac.

Bersu berriac Jaincoaren manamenduen gainian.
Airea. Ene semeac ez othoi ostatutan abusa.

1ena

Hemeretzi ehun eta hirurgarren urthea
Deliberatu dudana bersu hauc emaitea
Manamenduen gainian hartua dut sedea
Ozeanic achikiteco bethi gure sedea.

2ena

Jaincoac eman deraizcu hamar manamendu
Hoitzen beguiraceaz eguinen dugu condu
Beguiratzen dituztener cerua du aguindu
Hortacotz behar baitugu bekhatua higuindu.

3ena

Huna beraz lehenean cor deraucun manatu
Jaincoa behar dugula guziz adoratu
Lagun proximoa ere ahalaz estimatu
Gure burua bezala hura ere maitatu.

4ena

Ez eguin juramenturic ez eta cin falsuric
Bizarren manamenduan dira debecaturic
Iolasac erran ditzagun gogoan pisaturic
Jaincoac ez gaitzan galda hil ondoan conturic.

5ena

Huna hirurgarrenean cer zaucun manatua
Iyandetan behar dugu entzun meza saindua
Egun hortan lana dugu denec debecatua
Egun hori ijan bedi ongui beguiratua.

6ena

Laugarren manamenduan hau eguin behar dugu
Burasoac errespetuz ~~[illegible]~~ ekharrico ditugu
Hoikien alderat zorrac guciec baititugu
Behar ordutan lagun bihotric balimbadugu.

7ena

Jaincoac bortzgarren huntan hauc daizcu debecatu
Ez dugu behar nehor hil ez eta, re colpatu
Bertceren hutsac ez dire nehoiz behar hedatu
Ba eta gutiago jenderic calomniatu.

8ena

Bekhatuac nasai dire seigarren manamenduan
Solas, obra lizun hanitz eguiten da munduan
Gauza hau behar guinduke hartu ongui buruan
Garbi behar dela izan sarcecozat ceruan.

9ena

Seigarrenaren ondotic huna zazpigarrena
Hunec daucu debecatcen hartcea bertcerena
Ez eguin nihori guhaurc nahi ez guinukena
Bakhotchari utz dezagun beraz bere zucena.

10ena

Zortcigarren huntan huna cer eguin behar dugun
Jaincoac ez du gezurric nahi ~~[illegible]~~ erran dezagun
Gauza guciac chuchenki bethi erran ditzagun
Jaincoaren beguietan direlacotz ezagun.

11ena

Bederatcigarrenean hau daucu debecatu
Ez dugu obra lizunic behar guticiatu
Izpiritua behar da huntan mortificatu
Obraz bezala eguiten baita gogoz bekhatu

12ena

Bertceren ontasunaren hartcea ez desira
Hamargarren hau dezagun hortacozat beguira
Bakhotcha gurearekin contentatuco guira
Egun batez salbatuac izan nahi baguira.

13ena

Horrac Jaincoac ezarri duen legue saindua
Orhoit beguirazaileer cer duen aguindua
Ez zaucu urrikituco kitatcean mundua
Cerua izanen baita gurezat zabaldua.

14ena

Manamenduen gainian huna bersu berriac
Laborari chimple batec ditu hauc ezarriac
Hoikien beguiracerat izan fidel guciac
Hortacotz galda ditzagun Jaincoari graciac.

Ustariztar bat.

6.1

Harbes le 6 9bre 1903

Jaun Erretora

Ez naiz nahi luzeki arrastatu nere hemengo berri eta chehetasun balio guti duketenen emaiteko; ez eta ere horkoen sobera cheheki galde egiteko, ditudalakotz ere oraino ikusi berri; nahiz ororen gainetik nere desira oso eta berezia den, presenteko hitz hauek, osagarri bai eta ere omore onean kausi dezaten, nere lehengo eta izpiritualki oraiko, artzain errespetagarria, haren egiazko zerbitzaria kausitzen den bezala. Hemen eman nahi dauzkitzut gure Jaun Erretor maitea, begien aitzinerat gure Eskualdun kalitate zahar eta oharagarrien gainean, egin ahal izan ditudan edo bederen tratatu ahal izan dudan obra ttipia; ez dira dakizun bezala ez Frantziako ez eta ere Eskual Herriko bereko, poëte handi batek eginak; bainan bakharrik, zure ikhasle eta aditzaile izana den batek; arrazoin hortaz beraz

dautzut ere Jauna presentatzen, ikhastaile batek
bere irakastaileari etsaminatzerat eman behar
dioen bezala; nik ere nere lan ttipia. Zuri
Jaun Erretora beraz, lan berezi horren neurtzea
eta merezi duenaren araberako pyamenduaren
emaitea; bethi bezala bainago zaharren esperientzia
justu eta luzearen alderat errespetu osobatekin.
Nahi nuke ere Jauna nere lan chimpleari
zombeit chehetasun lagundu, horren egitean
nuen chedearen edo pentsatzeko maneraren, zure
jakinera emaitea gatik. Bada, ohartu izan
zaitezke zu ere zombeit aldiz, nik atentzione
berezi hau ekharri izan diotan gauza batez:
Badu, Eskualdun jendeak, (zombeitek bederen)
norbeit, Eskualduna ez denaren aitzinean
kausitzen delarik; halako, ahalge bere gisako bat,
bere mintzaira, eta bizi manera berezien
irakusteko; bai eta zombeitek gordetzerainokoan
beren ethorkia eta ukhatzerainokoan bere sor herria;
errealki, urguilu handi eta kalitate balios batekin
ikusi behar ginukeena gure Eskualdun izatea;

garelakotz ere munduan arraro gerthatu izan den
bezala, populazione ttipi bat hainitz mila urthe
hautan bere libertimendu garbi, usario zahar
eta hastapenik ongi ezagutzen ez diogun batzuekin,
nihork, haimbertze entsegu egin ondoan, ezin
khendu ez garhaitu ahal izan ez gaituztenak, ez
eta ere bizi manerak berak sanja arazi, alde
orotarik hain khambio diren usaia batzuez
inguratuak egon izan garelarik; hortako daitake
ere, egungo egunean, sabanten begietan Eskualde
hau, gauza erremarkagarri batentzat ikusia eta
estimatua orhoitzapen balios bat bezala.
Beraz errek da komprenitzea, ez dudala nere
obra laburrean tokirik aski kausitu, irakusterat
ongi emaiteko, Eskualdun jendeari: Zer ethorkitarik
garen. — Nor garen Eskualdunak. — Nola giren egungo
egunean ikusiak, jakintsunen begietan. — Eta nola
behar ditugun atchiki gureak diren moda zaharrak
nor nahiren aitzinean.
Eman izan ditut Jauna ahalik laburzkiena
sujet horren gainean, kobla batzuetan eman ahal

daitezken chehetasun edo opinione guziak; gauza bakhotcharen gainean, luzegi arrastatu gabe. Bainan sujet horrek galde egiten du, nere eskuaz bertzerik, Eskualdunen artean emenda arazteko, bere herriarentzat izan behar duten urguilu eta amodioa; balitake ere gauza important hortaz, ene arabera, guziak ongi argitarat eman nahi direlarik, zertarik egin liburu eder bat, Zoinaren jabé izan behar bailuke Eskualdun bakhotchak.

Horra bada Jauna, nere kantu berrien egitean nuen opinionea, eta heikien sujet egiazkoa.

Horra ere, egun batez zeren ikusteko esperantzarekin dautzutan egun kantatzen: Ikusten duzuren airean: Gure Herria. Zoinaren desira handia bainuke ikustea (zuk digne kausitzen duzularik) Jondoni Martine gure herriko pesta igandean, Eskualdun bere herria maite duten guzien eskuetan; behar bada hori ikusiz norbeitek nahi izanen du idera bera hedadura handiagotan ezar arazi. Gelditzen naiz, artzain onaren zerbitzari leyal, desirtzen dautzudalarik pesta buru (on) bat, Bihotzaren zolhatik.

Zolhagaray

53re d'Infie, 12e Cie.

6.2

Haitza eta Ihia

1

Oihaneko arboletan, baliosena haitza
Aire lurren buruzagi, Emperadore gaitza;
Ostoa eder dueno, itchura ez du falta,
Gure oihan ederrenen, ohoragarri baita.

2

Egun batez haitza zaion, ihiari mintzatu;
Haren chimplezia nahiz, gehiago mendratu;
Zioelarik « Jainkoak, ez hau urus kreatu,
« Izaite guzier baihiz, behar umiliatu.

3

« Hire trichtezia zer den, ez duk ongi pentsatzen,
« Ur hegiko aireak hau, makhurtzerat bortchatzen.
« Eta aireko choria, hitan bada pausatzen,
« Kargetan den ttipienaz, lurrean hau etzaten.

4

« Hire Emperadoreak; hoik guzien gainetik,
« Ortzi deihadarren pean, zirimolak ondotik,
« Eta halere ziagok, aphaldu gabe chutik;
« Zeren den ihia baino, hazkarrago errotik.

5

« Oraino kreatzaileak, egin balauk grazia,
« Neure geriza handien, pean sor araztia;
« Bainan lanjeren erdian, errekan hau utzia.
« Ez duk zuzena hiretzat, jaunaren justizia.

6

Huna ihiak zer zion, haitzari ihardetsi:
— « Jaun handia penak oro, ez ditugu ikusi;
« Orai arte gauza gutik, banau aphalarazi,
« Indarra derautet oso, zimenduetan utzi.

7

«Zoin den errespetagarri, zure majestatia,
«Bainan zeren gatik nitaz, duzu pietatia?
«Bethidanik tronuetan, gora egon bazia,
«Bethor azken oren'eta, ikus gure zorthia.»

8

Hitz horietan haizea, indarretan zen sarri.
Bazter guziak hautsetan, hola nahiz ezarri.
Irriz baitzion ihiak, errekatik haitzari;
Orai ni naiz aphaldua, zu ikusiren sarri

9

Memento hartan berian tempesta hasarretu.
Haize ikharagarria, indarretan berritu.
Non haitz ~~haitz~~ handia baitzuen, errotik atheratu,
Tronu goratik sautsia, lurphean enterratu.

10

Zembat diren mundu huntan, haitz horren iduriko
Beren ustez ez baitira, nor nahiren khideko;
Tronuan goras nahiak, zimenduetan flako,
Haitz horren pare baitira, ondoan ageriko.

Airea: Kailla kantuz ogipetik uztailaren ....

D. D.

6.3

Gure Herria

Airea: Ikusten duzu goizean.

1

Bi erresumen artian,
Itsasoaren aldian,
Bizi naiz Eskual-Herrian.
Neure gostura deramatala,
Aste guzia lanian;
Eta gero igandian,
Meza entzun dudanian,
Pilotan eta musian.

2

Ikusiz gure bandera,
Jakintsun hainitz jin dira,
Bisitaz Eskual-Herrira;
Bozkariotan dagotzilarik,
Zoin ederra den begira;
Mendi zelhai errepira;
Harrokatik ur handira;
Gu han urus bizi gira

3

Ez da bertze eskualderik,
Iguzkiaz argiturik,
Hau bezin ederra denik.
Mundu guzian ezagutua,
Baita zaharrenetarik;
Oroz errespetaturik,
Gerlak ezin bentzuturik,
Dago tronuan sarririk.

4

Hemen gaude zahartuak,
Lehen egin zimenduak,
Ez baitira urratuak;
Arbaso leïal heien ondotik,
Etche berian geldituak;
Heikien ganik sorthuak,
Begiraz zahar moduak,
Egiazko ondokuak.

5

Zahar aiphamen handiak,
Guziz oso atchikiak,
Gora dira ikusiak.
Bizi manera, libertimendu
Eta bertze balentriak,
Aitek semeri utziak,
Ziren bezala hasiak,
Begiratzeko guziak.

6

Eskualdunak nahi baitu,
Libertatiaz gozatu,
Gerlarik ez du maithatu.
Bainan etsaiak nahi izanik,
Zembeit aldiz sethiratu,
Harmak zituen altchatu,
Armadak ere chehatu,
Libertatia beiratu,

v7v

Geroztik ez da munduan,
Harmenkin hari guduan;
Bainan bakeko tronuan,
Bere dembora eder guziak,
Libertatia gogoan;
Hitz eman zuen botuan,
Eta gero hil onduan,
Saria duke zeruan.

v8v

Sari hortaz gozatzeko,
Ez dugu guk dudatzeko,
Jaunak ez du ahantziko.
Egun guziez dugun adora,
Igandia libertatzeko;
Musa, filolia, muchiko,
Bai orai eta bethiko.
Biba, Eskual-Herriko.

D. D.

Gure Herria

Etxea: Ikusten duzu gorzean; etxgia hasten denean.

1

Bi erresumen artian,
Itsasoaren aldian,
Bizi naiz, Eskual Herrian.
Nere gostura deramatala
Aste guzia lanian,
Eta gero igandian,
Meza entzun dudanian,
Pilotan eta musian.

2

Ikusiz gure bandera,
Jakintsun hainitz jin dira,
Bisitaz Eskuak-Herrira.
Bozkariotan dagotzilarik
Zain edevra den begira;
Mendi, zelhai, errepira,
Harrokatik ur handira,
Gu han urus bizi gira.

3

Ez da bertze Eskualderik,
Iguzkiaz argitzerik,
Hau bezein edevra denik.
Mundu guziaz ezagutua
Baita zaharrenetarik,
Oroz errespetaturik,
Gerlak egin bentzuturik,
Eromuan dago jarririk.

4

Hemen gira zahartuak,
Lehen egin zimenduak
Ez baitira urratuak;
Arbaso leial heien ondotik
Eteke berian geldituak,
Hekien ganik sorthuak,
Begiraz Aiten moduak,
Egiazko ondokuak.

5

Zahar aiphamen handiak,
Gutaz oso atchikiak,
Gora dira ikusiak.
Bizi manera, libertimendu,
Eta bertze balentziak,
Aitek semeri utziak,
Ziren bezala hasiak
Begiratzeko guziak.

6

Eskualdunak nahi baitu
Libertatiaz gozatu,
Gerlarik ez du maithatu;
Bainan etsaiak nahi baitzuen
Hainitz aldiz setiratu;
Harmak zituen altchatu,
Armadak ere chekatu,
Libertatia beiratu.

7

Geroztik ez da munduan,
Harmekin hari guduan,
Bainan bakezko tronuan,
Bere dembora eder guzia,
Libertatia gozuan;
Hitz eman zuen botuan.
Eta gero hil onduan,
Saria duke zeruan.

8

Sari hortaz gozatzeko
Guk ez dugu dudatzeko,
Jaunak ez du ahantziko;
Egun guziez dugun adora,
Jgandia libertitzeko;
Musa, pilota, muchiko,
Bai orai eta bethiko,
Biba: Eskual-Herriko.

D. D.

TARBES, le 30 Octobre 1903

Bellegarrigue

'Framazonak'
ELIZAN BURU, Mixel

7
9
20

Framazonak.

Atseginekin ikhusten dugu jendea ohartzen ari dela nondik bereziki heldu zaizkon Frantziari oraiko nahaskeriak.

Juan den astean morde bat pin Chancellik Bayonan erran duen bezala:

Framazoneria da ari giristinoak ezarri nahiz legeaz kampo;

Framazoneriak du khenaraz ten khurutzefika eskola, ospitale eta tribunaletarik;

Framazoneriak ditu hetsaraz ten hainbertze eskola giristi no eta komentu.

Ankitz demboraz Framazo nek beren joko zarrak egin dituzte azpiz eta gorderik; hainan oraii agerian ausartat zen dire.

Parisen eta bertze zombait hirietan, framazoneriako seinaleak agerian ibiltzen

dituzte lagun bat segitzen
dutenean hil herrietarat.
Ba othe dugu Framazonik
Eskual herrian? ~~Ez da~~
~~dudarik badela ba direla~~
~~eta nehork uste banu gehia-~~
~~go.~~ Orai duela hamar urthe,
Eskualdun jakintsun batek egin
liburu batean ikhusten dugu
galde horren arrapostua.
Gure adiskide guzieri erreko-
mendatzen dugu liburu horren
erostea eta ongi irakurtzea.
Hartan aurkhituko dituzte
hemen emaiten ahal ez ditu-
gun asko eta asko chehetasun,
oraino denboretan jakitea
arras on direnak.
Izena du Framazonak eta Frantzi-
ako hirur errepubliken istorioa.
Saltzen da Bayonan Lasserre eta La-
maignère, liburu egileen baithan.
Saltzen da ere Presse Liberalen bure-
goan, Bourgneuf karrikan, hala
nola Eskualdun ona hedatzen den
lekhu guzietan.
Prezioa 14 sos; postaz 18.

9

+ Hasparren, le 20 Janvier 1904

Mon cher Ami,

L'article qui a paru dans
le dernier N° de Eskualdun
ona sur le discours fait à
Bayonne par Mr Copin
Abancelli m'a donné
l'idée d'en faire un petit
compte rendu en basque,
pour le faire paraître dans
le même journal.
J'en profite pour recom-
mander la lecture d'une

brochure très intéressante et très instructive sur la Franc Maçonnerie. C'est mon prédécesseur, le vénérable Père Innocentius, qui l'a composée. Il l'a fait suivre de l'histoire des trois Républiques de France. Celle de la première surtout, est très bien.

Cela étant, si vous êtes de mon avis, priez Mr Monda ou Mr Lamaignière de faire paraître ce petit article dans le prochain n° de Eskualdun ona. Puis, comme on annonce la vente de cette brochure chez Lasserre, Lamaignière et au bureau de la Presse Libérale, j'enverrai quelques exemplaires samedi prochain ou bien lundi.

Vous autres, vous avez déjà cette brochure, couver-

ture rose.
En v/ remerciant
d'avance, je reste,
Cher Monsieur,
Votre tout dévoué
en N.S.
F. Juvénal M

20

Ci-épinglé, je vous envoie une
lettre et un article que
M. Bossières a reçus du
Frère Juvénal de Hasparren =
Il y a beaucoup de matière
pour le journal de demain et
je ne pense pas qu'il puisse être
inséré
Du reste, veuillez voir par
vous-même
Cordialement à vous.
[illegible]

contravention doivent-ils être ou non attribués à une intention de fraude?

Solvabilité du Contrevenant.

(Son âge, nombre d'enfants à sa charge).

Certifié par le ..... soussigné.

A ..... *le* *18*

Vu par l ..... .

Imprimerie Lamaignère.

'Notes pour l'histoire du Pays'

Variétés

Notes pour l'histoire du Pays.

Monsieur le gérant,

Le hasard vient de mettre en mes mains deux petits bouts de papier ~~déjà~~ authentiques, signés d'un nom très honorable et très autorisé, que le respect d'une mort m'empêche seul de livrer au public.

Je n'ai pas cru devoir livrer aux flammes ces modestes « documents », et j'ose — pardon pour une fois — me proposer ici en exemple à nos amis lecteurs de l'*Eskualduna*. Ceux qui à un titre quelconque détiennent les manuscrits d'un mort, les siens propres ou ceux qu'il avait pu collectionner, ne fût-ce que pour sa propre satisfaction, ne devraient jamais l'oublier, ni jeter aux balayures tous ces papiers jaunis, pêle-mêle sans y jeter un coup d'œil dont la discrétion n'exclut pas une légitime curiosité. Que de trésors ainsi perdus à tout jamais pour l'histoire locale, sans parler d'autres inconvénients d'une trop fréquente négligence ou d'une réserve mal entendue !

Soit dit en passant, quoique nous n'ayons

MAINGUYAGUE, J.

Maltsuka auzapeza

Halsou, ce 9 mars 1904.

Eskualdun onaren yaun Direturra,

Inguru hautaco Gazeta guziek-gorrien-gorrienetarić, churien-churienetaino - ez dute boz bat beizić ukan M. Ithurrart gaicho zenaren merzimenduen eta laudorioen kantatzeco - Zure Gazeta - Eskualdun ona - behartzen bakarrić yaun horren beltzteat, gibeletić, esaiatuco zena. Hori frantsesez deitetzen da ene ustez: "donner le coup de pied de l'âne".

Zure Gazetaren arabera etzen yaun hoi (herrian, hauz-aphez gisa, bide eta holako ongi zerbeit purruchkila eginagatić ere) gizon inkapable, banitatez bete eda hauntu bat beizić, tzarreko aldeat yaiduraz betea.

Artikulu hoi zure fuilan, egun zortzi, irakurtu duten guziec izan dute bihotza erdiratua lenguaia indigno hortaz.

Zure "Korrespondantac", bere lunetekin, ikusi zuen 1898 an kantoinamenduco argituenec edo "Majoritaleac" baino hobiki yaun hoi baino kapabliagoac eta dignoaoac bazirela Arrondizamenduco Contseiluco baten egiteco - Zertaco beraz Uztaitzco kantoinamenduco boz emailiec hautatu =

Zuten gure hauz-aphez maitea Zure "Korrespondant" horren eta hoi idurien egin ahalen coutra? Zertaco geroztic huna Yaun horren Zerbitzuec eta bihotz handiac bere ganatu ditu, orduen horren Kontra Zirenetaric gehienac ere? Eta nola oraino heldu den Uztailean ere murde Ithurrart zena Kantoniamenduco guziec arra-izendatu goo zuten, ez balinbazen Kapable Kargu horren betetzeco?

Haren orduco "Konkurrant" leyal eta ohoragarriac berac errespetatzen zuen M. Ithurraren Kaatera eta horren ongirateco Karra. Zu behartzinez bakarric, Korrespondant ilhuna, barne-beltz eta herratsu hoi atchikiko zuena. Ezin ireitsi duzu bizi zelaric ezin garraitu ahal izatia eta Yainkoac bere ganat deitu duenian nahi izan duzu aurdiki zure pozonia, orhitu gabe ere uzten zuela lur huntan, haimbertze obra onetkin, alarguntsa bat guziz gainetic errespeta garria eta ahaide andana handi bat ezin guehiago ohoragarriac!

U. Ithurrartec zer onac eginduen Arrondizamenduco Kontseiluco membro gisa, haren Ahetzeco, Arbonaco, Sempereco, Larresoroko, Uztaizeco Yatsuco eta bertze haimitz herritaco adichkide handiec erran lezakete.

Gu =

Gu Kontentatuco gare bere herri ttipi-hani maite zuen huntan egin tuen obra preciatsu zenbeitez izendatzeaz edo aiphatzeaz.

Zu idurikako batzuec, zure mozen berac aintzinean emanez, atchiki zuten Yaun hori erregretatu hori luzez herrico aferetaic urrun-Azkenian Halsou-arren arrozoniatzeco manera argitu zenian eta heien zentzu Comuna gainditu, M. Ithurrart, braba guzien gatic, arribatu zen "Mairiarat". Bai segur ondicotz herriaren abantailetan!

Horren lehembizico lana izan zen bazter guzietarat bide ederren egitea; gero egin zituen zubi eta akeduka edo errekа-estoli frango.

Sakristania eta Erretoraenia ustel-duic erortzerat baitzohazen, lehena arras aurdikiric berri berria egin zuen, handiagoa eta edevragoa, bere sakelatic; eta bigarrena dena berritu beheretic gaineraino. Costa ardietsi zuen herrian eta gisa hortan fagoratu Yatsuco, Larresoroco eta Halsou-co Yendeac. Herrico-Etche bat egin izandu bere diruz, ederra eta nasaia, eta bimila libera baino gehiago balio duen arloia edo orena, bere ezkilarekin, plantatu etche horren puntan.

Pobren fagoretan establitu du

„Bureau de Bienfaisance" deitzen den sokorri bat urtian ehun bat libera arrandaekin.

Berrikitan hilden Yaun "Kalonyac" lurra nahi izan balio eman eliza berri bat ya egina izanen zuen ederra.

Igan urtian oraino egin izan du hain maite zuen gazteriarentzat pilotaco errebot edo plaza pullit bat dena harri pikatuz (~~eta obra hoi outsa finitzeco bertze plana on bat bazuen~~) Eta egun hautan Yainkoac permetitu balio electrikaren eta telegrafaen plantatzeat zoan herrian, eta hoic guziac herria zantimabatez kargatu gabe eta herrico lur zatiric ttipiena ere saldu gabe. Ez dugu aiphatuco nola Gobernamenduac Kontseiluen abisua galde egin zuenean, bere Kontseiluari baia emanarazi zuela bihotzez eta yeneroski seroren Kontserbatzeco = Zure „Korrespondanta", bere lunetac salduic ere, kapable izanen othe da sekulan horren bertzeren egiteco?

Esperantza dut, yaun Gazeta egilea, letra hau emanen duzula helduden ortziralekо "Eskualdun onean".

Herriguziaren eta Kontseiluaren izenean eta phartez,

Halsou-co Achuanta,

J. Mainguyagus

REPUBLIQUE FRANÇAISE
MAIRIE DE HALSOU
(BASSES-PYRÉNÉES)

"Santa Catalina"-ri buruzko

Yann Casetta eguilea
Ematen darosquisut 6 pertsu
Sara olhaaldeco patroina Santa Catalinari
emanac saisconac

Airea douthé atsar gaiten atsar lotaric
1en pertsua

Santa Catalin Certutosa
Bergin Martir Couraiosa
guretsat Sare arrarteco
Oigure patroin puchanta
2 garen pertsua

Filosopho famatu horiecc
Creaturetan yaquintsun
Bainan Sou creatsailearequin
Laster ditutsu Centsutu
3 garren pertsona

Trusquia Soin den ederra
Bai ilhargui isarrac ere
Bainan horien Creatsailea
Hainitsez ederragoa

4 garren pertsua

Oi gure mende triste hunée
Fedea du attacatsen
gure patroina sure mendea
Martiree du coronatsen

5 garren pertsua

Gue ere fedea badugu
Bai eguiasqui sinesten
gure patroina Othoitz eguisu
eman desagun obrettan

6 garren pertsua

Agur Maria gure ama ona
Seru lurren erreguina
Asquen oremian beira gaitsatsu
Satanen escuetarie

Bethi erre fraina bertsu bacotchian
Santa Catalin bertutossa

PIE, Hippolyte

8ème

Atzseguin hartu dukezu, hori eskuraturik;
Etçhian bazinauden ere, lehenekua hautsirik;
Menturaz ez duzu ibili, oraino zilharrestaturik;
Zilharraren dirdira hortan, ez balimbadu phomurik;

9ème

Erranada zahartziak, ez duela ontzen guizona;
Ez dukezu aise bildu, horrelako adina;
Lehenago igorri gabe; laphurtarrer phozoïna;
Azkenian declaratuda, zure sabeleco mina;

10ème

Laphurtar bat, bazineza; khausi uste gabian;
Arrazoin hori zinioïa, erran buruz buruan;
Ala khambia çinio, faltsukeria barnian;
Hurbil, ala urrun beharda, arrazoïn bera mihian;

11ème

Laphurtarra yaliz gueroz, bere herritik kamporat;
Ekharria da guizon prestu, guzien onthatzerat;
Gaizki mintzaturik yuan zira, bitorios garazirat;
Içhilik utziz bertzaldian, einen zinuen ahorat;

12ème

Lehengo zaharretarik, bannen aditzia;
Gaizkiaren pagatzaile, çela bethi onguia;
Guisa berian guerthatuda, oraico çure aldia;
Dudarik gabe gauza hori, ez ditake khambia;

13ème

Yoanesek ene izenaz, zangoa baderasa;
Hortarik ongui agueri-da, nola dakien frantsesa;
Hori eguia izaiteko, escas du laugarren hitza;
Ez badaki mintzatu gabe, aitzinetik ikhas beza;

14ème

Niri trufa dariotala, zuk diozu yoanes;
Deusik etzinuen entzunen, zuhaur içhilic egonez;
Zure ondotik mintzatu niz, khasuja hola izanez;
Etsamina zazu orai, entzutia lakhet denez;

15ème

Pieton ala zapatain, ala laborantzan;
Diozu oro yastatuz, naizela naski arizan;
Arrantier biçitzeko, ez dut onthasunik izan;
Bainan ez nago gogota, bakharra othe-nizan;

16...

Lanetik bizi naizena, ez naiz, munduan bakharra;
Zer nahitan armadin ere, ez da çure affera;
Izpirituak arguitzen banau, hainitz lan suertatara;
yalkin zazu cin ahala; badudala nic etçhera;

17

Bekhoz-bekho sequeretuko çure bi solas bakharrak;
Bulhar onak dituzketbainan, beharriac laburrak;
Hori eguin daut duda gabe, ez eyhera-zain beharrak,
Enez kontent ebzirenian, baditu zketzu ederrak;

18...

Henezortzi bertsu azkenak, ezarri daitzut Copian;
Hoc iakusturen tutzu, eskuratzen zaitzunian;
Ongui bici zaite yaunes, Garaziko pLartian;
Eta bakhia eman guri, Lapurdiko aldian;

Hitzpohzte Jie
Haz pantaara
7 Fevrier 1924

yaun Caseta eguiten hetan Caseta bakhu pochi bat
Balin badu zu, Lortaz bethetako duzu, yoanesek iracurditzan

Dembora bercan zu eta ni trinquetian ariko guiro ichtant
Bat luzean, bainan yoanesek dion bezala, lapurtarrak gure
kintaleco tripetin ez baiguiza aise plegatzen, eta sik
at khitzen baikgira, hango dugu sei ayokhotaric,
akort bagina guazes laste, aitzinagoko Casetan çinioen
bezala, bertsolari guziek kintze bat escas guinuela;
yauna Lori banakien asmatü, demboraren gostuz nihaurk
ezagutua, bainan kintze bat bgati da, Zuk

Ene azkenecko lamabi bertsuen khendu ditzazu
bira kintze, plentsatzen dut ortoz eguin nahiz
eguin duzu bainan gaizki eguin duzu, etzirien
uste gabe ezarriak, laguanen lerro bathatcharen
finitzean, bai uste marra erdiren barnian bira
hitz, ezvintan lanjon airean, ez baititzake eman
lek gabe; ez du balio laatiki berriz emaitea

12.1

yadanik Leyek chahartuac dire, bainan nik emaitez
Pitudanak airean ez dute makhurik ~~izan~~ izanen
Leyen airea mutikan notaturik igorri banautzu bi solas
bek ezarriak izanen zuzen, d'après un silence de Huitieme de

Soupir

eta bola bertsu bathatchiz bira solas edo bira kintze
khendutz, helduda, lamabi bieko 24 kintze, orai
partida çuzea da abotha zazu dirua eta ezar

Ezkenecko Jakelan

Çuse Çelhaygarai

Jie

Pie Hasparrac bigarren errepostua maneçki adizaileac

1.ª

Garaziko alde hortarik, hasirikan lis Lizta;
Lapurdi ere lasarazi, baiterauku elheketa;
Nahi luke landatzia, gaizki mintzatu-eta;
orok dezagun adora, goanes garaztarren aita;

2.ª

Orai çuri mintzo naiz, garaztarren aitachu;
Niri ere zabarrekin, lakhet zeraut eta gocho;
Maiz zabarrek badukete, gaztentzat exemplu asko
Zeren gaztek maite dugu, usu çerbeit berri fresko

3.ª

Donapaleun ditxutela, çure bertsuak onhartu;
Ezagun-da etzirela, arrazoin hari ohartu;
Çhuberotarren izenian, baitzira gutaz trufatu;
Çerendako behartzinen, gure Frantzez occupatu;

4.ª

Phantz landiak, ala Hipiak, no gaincoak eguinak;
Ez dirare behar burlatu, lak mundian eguin lanak;
Elgarren ezagutzekotan; diferentziac eguinak;
Bat-bertzia nola ezagut; oro izanez bardinak;

5.ª

Lehen aldia çinuela, deradazu bertsutan;
Naski etzinintzen forni, gu burlatu gabe Letan;
Ez bazine hola mintzatu; zure arrazoin-bzarretan;
Nik utziko zinintuzan, ichilik zure ezohuetan;

6.ª

Ni ez nitzaitzu yazarri, çuri bekhaitzkeriatik;
Nortzuren ezagutzeko, ez baitut nihorerik;
Sujeta-eman duzu lehenic; bertsutan ezarririk;
Erten duenac ez dioja, adi errepostu rik;

7

Diozu zure makhilak, nagoela ni gelos;
Zurekin duzulakuan, gaztaikitzen segun oroz
Behartetan balin banintz; banakike. hun eroz
Bainan ez guira. hapurtarrak; makhilekin hoin ados

Hasparren k[e] 9. 7.bre 1908

Gaur Caseta egilea

Goanden otsailaren 7an igorri naitzun
18 bertso, elganekin; goanes garaztarrak,
irakurtzitzan; Gaseta escuetsinean,
bainan oraino etzeditagu ikhusi, nahi
gaitzetu çaitzuna, nic igorriric, zu kintze
k'lenda çinintuela ene 12. bertsuetarik,
bainan hutcho eguia, eta egiak ez du mendik
both; çuk ere igorri çinuen bertsu bariek
kintze bat eskas ginuela, ez bazera
içaiten minbera; gu ere ez gira hala
izanen; eta abisatzen çaitut hazparren
ikhusi nahiak ditutzula, escuadunean 18
bertsu lehk, ezarriko ditutzu, lehen caseko,
eta nik igorriak ez badituzu bertzerenak
beçala ezarri nahi, entseatuko naiz, adichidé
çombaiten mintzatzerat ezpar-arazteco, cantitico
dut etsai bana quehiago, esperantzarekin

ezarriko ditutzula, iguriki-men hortan

Errezebituco ditutzu
Ene Sentimendu
Errespetagarrienak

Pd.
Lie
Hatzarres

DUHAU, G.

13

Monsieur l'abbé. 13

Dimanche dernier j'ai entendu un jeune homme chanter les couplets ci-inclus. Le désir du versificateur serait que la paix soit entre Zango et le Bar. Navarrais. Comme sérieusement l'Eskualduna manifestait le désir d'avoir quelques poésies voyez si on peut les imprimer.

Votre tout dévoué

G. Duhau

PABOILLETA, Jean Baptiste 14

Airea: Nahi balimbagira hil eta salbatu.

.1.

Esskual herri huntako zombeit bertsulari
Hasarre handian dire naski yarri
Kantu emaiten dira hasiak elgarri
Horien aditzia baita izigarri
Eta harrigarri
Nola diren ari
Zernahi iduri
Ororen iringarri
Elgarren yelosiaz dira yazarri.

.2.

Esskualdun kasetan dugu irakurtu
Bi yaun nola diren elgarri mintzatu
Batek bertzeari du liphista phentsatu
Zerbait uste gabetan harturik afruntu
Burua altchatu
Bai eta yazartu
Urrundik bilhatu
Eta occupatu
Afera iragana nahiz chuchendu.

3.

Yakintsunak direla ez da dudatzeko

Elgarri horrembertzeren erraiteko
Herra sarthu zayote naski sekulako
Bihotzean sarthuz geroz neke da khentzeko
Ez da fidatzeko
Zer den gerthatuko
Yaun horiendako
Hola cherkhatzeko
Auzitarat diren othe yuan beharko.

4me

Ichilik egoitea dute hoberenik
Thastikarazi gabe nehun yenderik
Zer dute atherako hola arizanik
Nik ez nuen phentsatzen bazela guizonik
Kasu horren gatik
Okupatzen zenik
Dembora yuanetik
Hola guibeletik
Nork behar zuen phentzatu holakorik.

V.

~~Guiz~~ Gizona bere faltaz begitan yartzia
Hori ez daiteke izan zuhurtzia
Errespeta dezagun bertzen errentzia
Basterrerat utziz gure malezia
Har pazienzia utziz fantezia

Bertzen cherkatzia
Hola ibiltzia
Hori gabe errech baita bizitzia.

VI.

Hori laite munduan gukegin beharra
Hori aspaldiko erran ozaharra
Guzien dako baita exemplu ederra
Sinhetzi behar dugu ene arabera.
Ikhuziz basterra
Beha gutartera
Oy gure manera
Hola den aharra
Gutartean berean kasik sartzera.

VII.

Oraiko eguneay zer dugu ikhusten
Gure erligionea dute ukhatzen
Fraide eta seroiak hasiak kasatzen
Ez dakit zertan duten makhura khansitzen
Orori yazartzen
Disputa cherkhatzen
Itsuski mintzatzen
Pagak galarasten
Yende chehiak ditu oro patitzen

VIII

Esskual-Herriak oro diten egoy chutik
Gaiten guziak othoi egon askarik
Guzien indarrak batian emanik
Ein ahala eguinez oy gure aldetik
Bihotz bihotzetik
Elgar maitaturik
Eta lagunduriik
Sokhori emanik
Yainko ajauna arartekotzat harturik.

IX.

Esskual-Herrietako bertzularieri
~~Otsemplu~~ Contseillu bat nahi dut emay orori.
Guziek utz dezagun kostumatzar hori
Yainko leguean bizi gaiten ongui
Ez eguin nehori
Ez dugunik nahi
Khasu eman huni
Zer daukan kombeni
Orhoituz artetan bertze munduari.

J.n B.te Paboilleta

POCHELON, Arnaud

15

15

ESKUALDUN ONA

Journal Basque-Français

Paraissant tous les Vendredis

BUREAUX :

- RUE GAMBETTA -

St-JEAN-DE-LUZ

9, RUE JACQUES LAFFITTE, 9

BAYONNE

N° .....

St-Jean-de-Luz, le 25 Mars 1904

Honoré Monsieur l'Abbé,

Par ce même courrier, sous pli séparé, je vous adresse un article basque sur Amendeuix.

Vous n'ignorez pas que la semaine prochaine nous avons la semaine sainte et que nous avons l'habitude de devancer d'un jour le tirage du journal.

Voudriez-vous prévenir Mr le Supérieur et Mr l'abbé Adéma de vouloir bien envoyer leurs copies un jour plus tôt, le journal devant être tiré et expédié jeudi matin.

J'ai déjà écrit, ce matin, à Mr le docteur Constantin pour qu'il préviesse à son tour Mr l'abbé de Menditte et les autres rédacteurs souletins.

La marche en avant du journal continue, nous tirerons aujourd'hui à 3.750.

Votre tout dévoué

Arnaud Pochelau

GETTARI

- 'Atzar gaiten...'

16

Copie d'imprimés.

16.2

Monsieur l'abbé Hiriart-Urruty,

Professeur au Petit Séminaire,

Larressore.

Atzar gaiten!...

.~.~.~.

Mendeen erditan mundu guzia alegrantziaz eta bozkarioz bethe behar zuen gaua bazterretan hedaturik zen. Negu bihotza baitzen, borthuetan artzainak, su handi batzu eginik, arthaldeen zain, erdi lo, uzkurtuak hotzarekin, han zagoen, berri handi baten aiduru bezala. Eta betbetan, gau izar arthe ederraren erdian, huna nun zerutikako kantu gozo batek iatzarrarazten dituen, oihartsun guziak hitz lausengagarri hautaz inharrotsiz:

"Laudorio Jainkoari zeru gorenetan, eta bakea lurrean chede onezko gizon guzieri. Altcha zaitezte bada, atzar, gizon maiteak huna nun ezen Jainko bat sorthu zaitzueten Betelemeko barrukian!"

* * *

Ai Eskualdun laborari maitheak, gutiz gehienak ezen Eskual-Herrian laborariak gare, ala garen lurreko, ala izpirituko lanetan jorran hari, eta bertzeen ganik deus ez dut nahi, deus ez dira hek, deusetako ez, sural aurdikhitzeko baizik, Ebanjeliuak aiphatzen dituen aihen alferren gisa; —

Eskualdun laborari maitheak, bertze gisa bateko gau bat azkeneko zonbat denbora hautan munduaren gainera jautsia zauku. Aro hitsak juan ditzauzkigu, udarik ez dugu ikhusten ere, gau hotz eta pherdeak, ez iguzki, bai hil-argi, aro beltz halako batzu.

Eta gure erresuma maithearentzat guziz! Gu, Eliza Sainduaren lehen haurrak, gure ethorkisuna oraino hitsagoa dakusagu! Hauk dira egiazki, gisa hortara pentsatuz, hauk aro hitsak, munduko bertze jenerazione guzien gainean lehen gindaukan lerroa ere galdu baitugu. Gure ahalak ezinduak ezagutzen ditugu. Bazter orotarik ilhunbek hartuak gituzte. Arteka, chimizta zonbeiten gisa, kalerna jin artean, ather-aldi batzu egiten baditu, norbeit mintzatzen bada, hobeki erraiteko, hara!!! Gero akhabo.

Norat nahi itzul gaiten, bazter guzietarik halako hil

usain bat heltzen zauku, nunbeit zerbeit ~~tut~~ ustel balitz bezala.

Bai, egia erran behar da, aro hitsa, biziki hitsa, juan da!

Bainan, halarik ere, zer juan zakote hainitzeri? Nigar chorta zonbeit bai eginen! Hasperenetan bai jarriko! Zonbeit oraino nolako preariotan bai sustatuko! Bainan gero?... Deus ez!... lo!... lehengo lazokeria hartara berritz laster eroriko dire.

Traideak anharteak juanak ditzauzku; serorak juan; haurrak eskoletan, eriak eri-etchetan, Jainkorik gabekoen eskuetan gelditu behar ditzauzku; gaichtaginak orotan nausitzen hari dire, trufatzen direla bai gure Jainkoaz, bai gure erresumaz, bai gure libertateaz....

Eta Jainkotiarrak?... Ah! Jainkotiarrak... lo!... bethi lo!...

Armada bat baginduen harren ederra, harren azkarra, harren bildua eta ongi aditua, mundu guzia espantiturik eta jelosturik zeraukana. Marigna bat ere parerik gabekoa. Batzuen eta bertzen artean gaichtaginak nahaskeria gorriak phizoten hari ditu... Bainan, zer diot oraino?... Hurbilagotik, barnagodanik gogorrenak berak hunki ditzazkena, zertan dira gure izanezko, gure diruzko zergak berak?... Ezin aithortuzko heinian. Eta zer? ez dakizuetea, zuek guziek, zuen izan pitta kesatik altchatzen hari zaritenek?...

Jakin bai, biziki beldur ere; bainan, orhoitzeko artea jina denean, boz-emaileak hargatik berdin lazo!

Ongi achola dire bai, holako horiek, karrika bethean ohoinak nausi badira ere, egun argi bethean gizonak gizona garbitzen badu ere, zer juan zeie, bertzeen kalteak, berak deskantsu eta gerizan badire?...

Alta bizkitartean, ez da bada gure baithan erlisionea arras galdua ere! Bizkitartean ohartuak gare bada Juduen jazartzeko manerari ere. Orai arte gorderik eta ilhun beltzka jokatzera hertsatuak zirenak, Trane-Maçon tzar horiek berak bizkitartean ezagutzen ikhasi dugu; gaichtaginkeriarik egin nahi badute, agerian egitera behar dira menturatu.

Zer? Noizbeil bederen, ez segur berehalakoan, authortu behar da, aphezak berak, guzien beharra badela edirenik azkenean, aphezak berak khechatu zitzauzku, altchatu dira hek ere, hauzian parte hartzerat ausartatu!

Bainan halarik ere gure erresuma ttipitzen hari, ahultzen, batasun eskasaz behin, bainan guziz lazokeriaz eta ez acholaz. Gaitza gure baithan dugu... Erran behar dea?... Ez diogu elgar jasan!...

* * *

Pax hominibus bona voluntatis!

Zuek beraz, Eskualdun laborariak, zuek guziz, gazte lagun maitheak, noiz ohartuko othe zarete bada zihaurren ona zertan diteken? Noiz edirenen ahalko duzue bada zuen zuzenak zertarainokoak ditazken eta diren ere? Noiz bada sinetsi nahiko duzue zuen indarra batasunean ditakela bakharrik. Ai etsaiak badaki hori, eta hori dakielakotz egin du delako "bloc" hura, erran nahi da, bildua eta josia dagoela. Hortan barne direnek elgar ongi aditzen eta laguntzen dute bai! Hara zertako den azkar.

Bertzek egiten dutena ez duguia guk ere egiten ahal?

Bai, naski bai!... Nahi badugu... Nahi izan behar baita!..

Tax! Bakea beraz, Herritar onak, bakea guzien artean. Elgar adituz, elgar maithatuz eta lagunduz bethekso dugu Jaunaren nahia eta legea.

Eta nola bertze orduz, Judeako borthuetan, Aingeruen gonbiduak iatzarrarazirik, artzainak altchatu eta Betelemeko barruki Saindurat itzuli baitziren; erna hortik, gazte maiteak. Badugu guk ere billekhu bat chede onezko gizon guzieri borthak zabaldurik dagozkana. Atzar gaiten, hots beratz, eta goazin Eskualdun Onaren etcherat. Bil elgarretara! Elgarrekin ikhus zer den gure egitekoa, eta loth lanari! Uzta ederra da, langileak bakharrik eskachko!..

Bai ala ez, nahi duzuetea gure Herri maite hau altcha dadien, lehen munduan zeraukan lerroa berriz har dezan? Nahi duzuetea

zuey erlisionea begiratu? Frane-Maçoy kar horien gathibotasun ahalgegarrizko gatteak hautsi nahi ditutzuetea! Estualdun on nahi zaretea izan?

Lotu beraz lanari. Eta norbeit estas zenaz geroz, iratzhuts norbeit bat baino gehiago, asko norbeit bazaretela, eta zuzen dena behar duzuela.

Arteka gaichtoan gare.

Ez uzkur izan bada. Ba edo ez da, bil edo bizi, Jainkoarentzat, gure Herriarentzat, gure Sinesteta eta Libertate Saindu arentzat!

Jettari.

OROTARIK

17

'Zerbait ouik ere..!

Orotarik

Zerbait onik ere!

Oraikoan ere emaztekier buruz solasa; ba eta ez gero batere khecharaztekoa, nahi baitut alabainan heyek ere irakur dezaten Eskualdun ona.....

Gathuak eta emaztekiak bethi aphaintzen ari direla, hum! ez zitzaukun hori soberarik agradatzen! Ez nintzan nihaur ere griñarik gabe, egia guziak ez baitira naski erraiteko. Urrikirik ez, eta bizkitartean, halako bat banuen. Alo beraz! ororen ahanzteko, huna ichtoriogno bat Ameriketan gerthatua.

Mañuela Gomez da 18 urthetako neskatcha gazte bat. Aita auzaphez ~~maira~~ du Linores-eko hirian. Alabak bazituen auzaphezgoko anhitz gauza ikhasirik bere aitarekin. Baliatu zako, ezik aita eritu zakonian sukhar borthitz batekin, alabak, bere aita ongi arthatzen zuelarik, « mairiako » lan guziak egin ditu.

Espantiturik horiek ikhustean, saritzat eman diote « medaila » urhezko bat.

x
x x

Abokatak ere badituqu orai emazte-
-kietan. Buruz aztar balin badira,
mihia segurik zalhu izanen dute.

Abokats – ez dut erran nahi abokat
kharats – abokats horietarik batek beraz
auzia irabazi bezala du Golosako "tribu-
-nal" batean. Jujak ez balitu bere thalen-
-duaz choratu, lurreratko zen botiga guzia.

Eta erranen duzue gero emazte-
-kiek ez dutela deus aditzen legeko gau-
-zetan, ez direla on botz emaiteko eta
deputatu "presentatzeko"!!

———.———

Oroitarik

Soldadogotik jin eta.

Aitak semeari: « Ukhan dutka « punizionerik? »

Semiak: « Ala jintsot! Eta orain, bertziak bertze, bortz egun « sala de poliza »!

Aitak: « Zertako? »

Semiak: « Baizik eta, frera bezala, « Kongregazionetko » nintzala! »

Aitak: « Hemen errairen diuk « Kongrea » Bainan, zer? Hortako izan panitua!

Semiak: « Ba eta Kaporalak zioena « motif » garratza omen da hori!

Aitak: « Badiaguk hoberik!!

---

11 Décembre 1903

[Kontakizun laburrak]

Jachtagin bat mañotaturik zen bi jandarmen artean, eta auzaphezak galdatzen dio: « Lehenago ere Kondenatua izan zira ?
— Zappi urthe huntan, ez Jauna. — Nolaz hori ?
— Oi, Jauna, zappi urthe huntan preso nintzan. »

Mochkor bat eremaiten dute jandarmek jujearen aitzinera ; jujeak galtzitzen du eta azkenean erraiten dio : « Oraikoan uzten zaitut deus ere gabe ; bainan ez zaitela berriz itsul hunara ! — Jauna, errozute hori jandarmeri ; ni, egun ere, egonen nintzen hunara gabe.

Bertze bati jujeak erraiten dio : « Bethi hemen zira ! » — « O Jauna, ihardesten dio bertzeak ; zu ere, bogoi eta hamar urthe huntan, bethi hemen ikusten zaitut. »

Gizon gizaizo bat hirian gerthatu zen
lineta edo misera saltzaile baten etche
aitzinean; sartzen da eta galdatzen du
lineta pare bat irakurtzeko; saltzaileak
ekartzen dio andana bat aitzinera hauta
dezan; liburu bat eskuan ikertzen dituzte
oro; bainan ez baitzen harentzat on zenik,
saltzaileak erraiten dio: « Behar bada,
bichta laburra duzu? — Baditake. » Eta hor
hasten dira berriz ere bertze andana
baten miatzen; batean liburua hurbil,

bertzean urruntchago ezar; bainan baduk hoberik! bihirik ezin atzeman behar bezalakorik.

orduan saltzaileak galdegiten dio gizaizoari: « Badakizuia bederen irakurtzen? — Zer mila debru! banaki irakurtzen, ez nuke zure luneta beharrik. »

Eta fera futro atheratzen da etchetik.

X

Papiers

de l'abbé Hiriart - Urruty

directeur de l'Eskualdun Ona

Contenu : (1) Lettre de L. Etcheverry. – (2) Lettre du D. Constantin – (3) 1 lettre et un conte souletin de l'abbé Foix (séminariste) – (4) 1 lettre de E. Fischer – (5) Bertsu berriak de Uztariztarra. – (6) 1 lettre, Haitza et a Ihia, 2 exemplaires Gure Herria de Dolhagaray – (7) Framazonak (brouillon de réclame) – (8) Notes pour l'histoire du Pays (fragment) – (9) Lettre du Fr. Juvénal-Martyr – (10) Lettre des Conseillers municipaux de Halson – (11) Santa Katalin – (12) Vers de Hyppolyte Pié et lettre du même – (13) Lettre de Duhau – (14) Vers de Paboilleta – (15) Lettre de Pochelon – (16) Atzar gaiten (article) – (17) Trois feuilles Orotarik – (18) Trois autres feuillets du même genre – 19 Ez dago 1 enveloppe adressée à l'abbé Dibildox Larresore par Dolhagaray sans doute – (20) Un bout de papier qui accompagnait peut-être la lettre du Fr. Juvénal. –

P. Lafitte 25 - Mai - 1929

FSC
MIXTO
FSC® C001636